

LECTORAAT 'ETHIEK VAN DE ZORG'

De ZEG-hogescholen¹ hebben per 1 september 2002 het lectoraat 'Ethiek van de zorg' ingesteld dat is gevestigd bij de Christelijke Hogeschool Ede (CHE).²

Het lectoraat 'Ethiek van de zorg' heeft van de vier door de overheid genoemde doelstellingen zich de eerste jaren vooral gericht op het verrichten van onderzoek (*kennisontwikkeling*). Daarmee worden, deels op middellangetermijn, de volgende doelstellingen nagestreefd.

In de eerste plaats het verkrijgen van kennis en inzichten over de morele praktijk van verpleegkundige zorg en van sociaal-pedagogische hulpverlening. Deze kennis zal worden gebruikt voor de tweede doelstelling: de (door)ontwikkeling van het ethiekonderwijs in het *curriculum* in de betrokken opleidingen. Betrokkenheid bij het

verrichten van onderzoek werkt tegelijkertijd mee aan de derde doelstelling: het *professionaliseren* van de *docenten*. Dit betreft zowel het bevorderen van een onderzoeksgerichtheid en een onderzoekscultuur op de opleidingen als de introductie van voor de onderzoekers nieuwe onderzoeksmethoden (met name het focus-groeponderzoek). De vierde doelstelling, *kenniscirculatie* tussen 'het veld' en hogescholen, krijgt dit laatste jaar bijzondere aandacht. Het is namelijk de bedoeling dat het vernieuwde ethiekonderwijs niet alleen voor het curriculum van de betrokken opleidingen zal worden gebruikt, maar ook zal leiden tot een onderwijsaanbod aan instellingen. Mede met het oog hierop zijn bij enkele onderzoeken ook mensen uit diverse instellingen direct betrokken.

AANPAK

In het werk kunnen twee hoofdlijnen worden onderscheiden: een onderwijskundige onderzoekslijn en een ethische onderzoekslijn. We geven hierna een kort overzicht van de belangrijkste activiteiten en voorlopige resultaten op beide gebieden.

Onderwijskundige lijn

In de onderwijskundige lijn gaat het om bezinning op kennis, leerprocessen en (morele) vorming, waarbij onder meer wordt ingegaan op hedendaagse opvattingen over competentie leren. In de overheersende opvattingen wordt sterk de nadruk gelegd op de activiteit van de student en wordt kennis gezien als iets dat de student uit zijn studie en ervaringen construeert. We willen dit element honoreren maar daarbij niet uit het oog verliezen dat in de beroepsopleiding de toekomstige beroepsbeo-

fenaar zich ook specifieke professionele kennis en vaardigheden moet eigen maken. Naast deze twee onderscheiden we in het leren nog een derde invalshoek, die van de lerende persoon. Daarmee bedoelen wij dat bij het leren de persoonlijke overtuigingen en attitude van de lerende persoon heel belangrijk zijn. Al het leren gebeurt vanuit een grondkeuze voor een bepaald referentiekader waarbinnen nieuwe informatie als zinvolle kennis kan gaan fungeren. Naar ons inzicht is het van belang dat deze drie invalshoeken in het onderwijs evenwichtig aandacht krijgen om te bewerkstelligen dat de professionele kennis en vaardigheden worden geïntegreerd in de levensbeschouwelijke en morele kaders van de professional. Pas als dat lukt, kunnen ook de geloofsovertuiging en de morele opvattingen van de professional vruchtbaar worden gemaakt in diens beroepsuitoefening.

Ethische onderzoekslijn

In de ethische hoofdlijn kunnen twee sublijnen worden onderscheiden, een theoretische en een empirische. De *theoretische lijn* betreft bezinning op en formulering van ethiek van de zorg als globale ethische theorie en op ontwikkelingen in de maatschappelijke context die van invloed zijn op de moraal in de zorg- en hulpverlening (bijvoorbeeld invloed van *evidence based practice* en van omslag naar vraaggestuurde zorg en toenemende marktwerking). Ethiek van de hulpverlening is ons inziens in eerste instantie een

bezinning op de waarden die in concrete hulpverleningsituaties nagestreefd dienen te worden en waarover de hulpverleners blijkens ons onderzoek ook duidelijke opvattingen hebben. Deze belichamen de eigen aard van hulpverleningspraktijken. Ethiek begint dus niet pas bij bepaalde duidelijke ethische dilemma's, al dringt zich daar de behoefte aan ethische bezinning wel sterk op, maar doortrekt de hele hulpverlening al bij voorbaat.

De *empirische lijn* betreft onderzoek naar morele opvattingen en het morele handelen van praktijkbeoefenaars in verpleegkunde en sociaal-pedagogische hulpverlening. Daarbij wordt in enkele gevallen expliciet gekeken naar betekenis van levensovertuiging voor de (ethiek van de) zorg. We noemen kort enkele onderzoeksprojecten die deels zijn afgerond; momenteel wordt er gewerkt aan publicatie van de resultaten.³

a *Onderzoek naar opvattingen over goede zorg in SPH-praktijken*

Welke opvattingen hebben SPH-beroepsbeoefenaars in diverse praktijken omtrent goede zorg; welke waarden streeft men na in de zorgverlening? En welke knelpunten ervaart men daarbij? De resultaten worden gebruikt bij het formuleren van een visie op goede zorg en bij het opzetten van morele vorming die er immers op gericht moet zijn dat de beroepsbeoefenaars die zorg gaan verlenen.

b *Cursus (zorgethiek) voor leden ethische commissies*

Op basis van interviews met verpleegkundige leden van ethische commissies is een competentie geformuleerd die verpleegkundigen dienen te bezitten om succesvol aan een ethische commissie deel te nemen. Dergelijke commissies adviseren veelal het management over het ethische beleid van de instelling, bijvoorbeeld behandelbeleid in de laatste levensfase (soms naast andere taken). Vervolgens is op basis hiervan een (keuze)module gemaakt voor verpleegkunde-studenten over moreel beraad in ethische commissies. Deze module kan ook extern worden verzorgd.

c *Spiritualiteit en hulpverlening*

Uit ons onderzoek komt naar voren dat in het proces van morele vorming ook het levensbeschouwelijk functioneren van de (toekomstige) beroepsbeoefenaar een belangrijke rol speelt. We spreken in dit verband over spiritualiteit. De relatie tussen spiritualiteit en de hulpverlening van een professioneel hulpverlener en de ethische keuzen die hij daarbij maakt, vormt dan ook een onderzoeksthema. Ook naar spirituele zorg wordt onderzoek gedaan en dan vooral in de verpleegkundige zorgverlening. Doel daarbij is onder meer een onderwijsmodule op te zetten waarin beroepsbeoefenaars leren hoe spirituele zorg te verlenen.

Een specifieke invulling van de kwesties rond spiritualiteit en hulpverlening betreft de hulp aan allochtone hulpvragers. Daarmee krijgen ook afgestudeerden van onze school steeds meer te maken. Daarom wordt ook onderzoek verricht naar de ethische en spirituele problemen die spelen in de hulpverlening aan allochtone hulpvragers. We hopen met de resultaten onze studenten beter te kunnen toerusten voor die hulpverlening.

Noten

- ¹ Dit zijn de Gereformeerde Hogeschool in Zwolle, de Christelijke Hogeschool Ede, en de Hogeschool Driestar Educatief te Gouda.
- ² Lector is prof. dr. H. Jochemsen; sinds 1 mei 2004 is dr. J.H. Hegeman associate lector.
- ³ Voor meer informatie over deze en andere onderzoeksprojecten zie onze website: <http://www.zegonline.nl/lectoraten/112439>.